

A magyarok sziveikben lesz temetőtők. Amottan,
Boldog apáinktól hálát, áldást is arattok,
Elysion mezején, hol nincs már semmi kajánság,
A jeles érdemnek mely nem hágy adni borostyánt.
Szent sugalom mondatja velem: vetekedve dicsérnek
Lelkes lautosaink, gerjesztő énekeikben,
Ezredek ezrin túl, s míg a föld lángba borulván,
Elpusztít mindent orkánja az égi tüzeknek!

UK KONPOHÁR.

A

RÉGI MAGYAR JOGI SZOKÁSNAK EGY TÖREDÉKE.

HUNFALVY PÁL

R. TAGTÖL.

BUDAPEST, 1879.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

UKKON-POHÁR.

A régi magyar jogi szokásnak egy töredéke.

(Olvastatott a m. t. Akadémia 1879. június 9-én tartott ülésén.)

A »Nyelvtudományi Közlemények« VI. kötetében 1867-ben »Hegyaljai okleveleket« közölván, melyek szőlőadásról-vevésről szólnak, legelőször vala alkalmam az *Ukkon-* vagy *Ukon-pohár* tudomására jutni. Az adás-vevési szerződést áldomás-ivás és az Ukkon-pohár felmutatása által erősíték meg a hegyaljai városokban, különösen Rátkán és Tályán, még pedig az oklevelek kelte szerint 1596—1660-ban. Mit jelent az *ukkon* szó? mit az *ukkon-pohár*? kérdezém ott, s úgy felelék reá: »A ki a finn hitregéket ismeri, tudja, hogy a finnek fő vagy öreg istene *Ukko* vala, a kit a Kalevala *ylä-jumalanak*, azaz felső, fő istennek nevez, s a kihez Väinämöinen, az első kalevalai hős, mindenkor imádkozik, mikor segítségre szorúl. Azt is tudjuk, hogy a finneknél *Ukko pohara* szokott szerepelni a tavaszi ünnepen. Agricola Mihály az 1551-ben kiadott finn zsoltárhoz készített előbeszédében a régi finnek bálványait és bálványozását versekbe foglalván, különösen a karjalaiakról írja: *Egres* nekik borsót, babot és répát teremt, s előhoz káposztát, lent és kendert; *Kündös* az irtványokra és szántó-földekre ügyel, mint babona-hitőkben gondolják vala, s ha elvégezték a tavaszi vetést, az *Ukko poharát* itták,

»Kuin kevä-kylvö kyvetiin,

Silloin *Ukon malja* juottiin.« Lehet-e gondolni, hogy az ezen levelekben megőrzött *Ukkon* (egyszer *Ukon*)-*pohár* ugyanaz volna, mi a finn *Ukon-malja*? S így folytatám ott az okoskodást: »A *pohár* szó idegen; ha volt is saját szava erre az ivó edényre, azt nem őrzötte meg a magyar nyelv. A finn *ukko* szó tulajdonképen öregot jelent, azután öreg istent; lehetséges volna-e az *ukko* szó a magyarban is? Azután, miben a fő bökkenő van, a finn *ukko* szó csak a genitivushan veszi fel

az *n-et*, így: *ukon* (egy *k-val*), ha tehát fel is akarnók tenni, hogy a finn *ukko* a magyarban is megvolt, az itt csak *ukko* volna, nem *ukkon* vagy *ukon*.

Felhozván azután, mert az atyát, anyát, istent jelentő magyar és finn szók közösek (a finn *isä* = atya *ise*-(muc) a Halotti beszédben; a finn *emä* a magyarban *em*-(se), *em-lő*; a f. *im-en* magyar *em-ek*, *imetän* magy. *emtetek*; a f. *cukko* magy. *ük*, minélfogva a finn *ukko*-nak a magyarban *ük* felelne meg, ha volna ilyen szó nyelvünkben; a finn *jum-ala* magy. *vim* a *vim-áldani* szóban) — mégis gondolni lehet, hogy az *ukkon*, *ukon* valami viszonyban állhat a finn *ukko*-hoz, ámbár neki, más szók hasonlósága szerint, *ük* volna a magyar megfelelője. De mert a finn *cukko* ellenében ott van a magyar *ük*, s mert a finn *ukko* ellenében egy magyar *ük* gondolható: az *ukkon*, *ukon*, mely most legelőször a hegyaljai oklevelekben mutatkozik, még sem volna merő nyelvtudományi lehetetlenség, ha történelmi léte kétségen felül áll. De az öt oklevél, a melyben előfordul, a hitelesség minden bizonyítékával bír. »Talan hoz még új adatokat a véletlen, így fejezém be akkori okoskodásomat: hisz az *ukkon-pohár*, bármit jelentsen is egyébiránt, eddigelé merőben ismeretlen vala.»

Tíz esztendő mult el minden észrevétel nélkül az *ukkon-pohár*ra nézve. 1877-ben egy »Magyar mythologiai töredék« című előadást tarték az evangélikus gymnasiumban, s azt az »Ellenőr« közölte. Az költé fel Révész Imrének figyelmét, legalább az ösztönző nyilatkozatra. »Rendkívüli érdekeltséggel olvastam — úgy írta Révész az »Ellenőr« 1877-dik évi 89. számában — Hunfalvy Pál Magyar mythologiai töredékeit. Ezen közlemény folyamában különösen feltűnt most előttem azon pont, melyben négy (valóban öt) oklevél alapján az adatik elő, hogy a Hegyalján 1596—1660-ig az *Ukkon-pohár* felmutatás mint ünnepélyes szertartás díratozott a szőlők adásvételekor, vagyis az ezt követett áldomások végén. Ebből aztán azt a következtetést vonja H., hogy *Ukko* éppen úgy istenség volt a pogány magyaroknál is, mint a finneké és eszkéknél stb. Ösmertem ugyan az e tárgyra vonatkozó adatokat és nézeteket mind Akadémiánk »Nyelvtudományi Közlemények« VI-dik kötetéből 1867. a 327—349. lapokról, mind az Akadé-

mia Szótárának illető betűrendi pontjából: *) de bár némi kétségeim valának, nem szólaltam fel..... mert erősen hívé, hogy illető szaktudósaink nem fogják szoros vizsgálat nélkül bagyni a nemzeti tudományosságunk mezején valóban nagyfontosságú tárgyat. Ugy látom azonban, hogy tíz év alatt ez ügyben nem történt semmi; s miután ellenzés nem mutatkozott, sőt még csak kétség sem emelkedett: Hunfalvy Pál teljesen jogosulva érezhette magát, hogy bevigye nézetét a tudomány szervezetébe s *Ukko*-t, mint nemesak a finneknek, hanem a magyaroknak is Istenét mutassa fel mythológiánkban.

»Megjegyzem, így folytatja Révész I., hogy bármily tösgyökeres magyarnak tartanám vagy tartsam is magamat, a finn rokonságot teljességgel nem szígyentelném; mint protestáns ember pedig csak lelkemből örülni tudék, ha egyházunkat oly állapotban látnám, mint a milyenben Busch orosz császári államtanácsos műve mutatja fel a finn protestáns egyházat.**) Tisztán a tudomány érdekében intézi tehát azt a kérdést, vajjon az *Ukkon-pohár* nem annyi-e, mint lenne latinul *poculum ucconis*, azaz *usucapionis*? Az *usucapio* mind az oklevelekben mind a köznyelven *ucco*-vá összerántva szerepelhetett, valamint *sedria*, *judlium*, *incattus* s más efféle merészen összerántott szavak szerepeltek. Tudjuk ugyanis, hogy az *usucapio* nem csupán elveszett, eltévedt s használat által birtokba vett ügy-

*) Az Akadémia Szótárában ez áll: »*Ukkon-pohár*, *Ukon-pohár* újabb korban felmerült régi szó, az 1867-ki Ny. Közleményekben stb. Hunfalvy Pál sejdítése szerint az *ukkon* egy volna a finn hitregékben előforduló *Ukko* szóval, s a finnekéül *Ukko pohara* a tavaszi ünnepen szokott szerepelni. E nézetet látszik támogatni Vámbéry A., ki a Magyar és Török-tatár Nyelvezgésekből felhossa az ujgur *ukan* és csagataj *ogan*=isten szokat. Azonban szintén ezen korból t. i. 1865-ből előjő egy költött szerződés, melynek végén ez áll: »Melynek bizonyására minékünk: bírának és polgároknak Tóth Márton mind áldomását mind kötevényeit 12 pénzes borból meghozatta és megadta.« Látjuk, hogy itt egészen hasonló szerződésben *ukkon-pohár* helyett *kötevény* áll, melynek az isten szóval semmi köze.« Fogarasi aztán felhoz még mongol bizonyítékot, mely szerint az *ukkon-pohár* annyi volna, mint *icó-pohár*, mert mongolban *ugho*, vagy *ugho inni*-t jelent.

**) Beiträge zur Geschichte u. Statistik des Kirchen- und Schulwesens des evang. lutherischen Gemeinden im Grossfürstenthum Finland. Leipzig, 1874.

nevezett bitang jószágot jelent, a mint az Sz. László egyik decretumában előfordul, hanem jelent már Molnár Albertnél: szokással, veleéléssel való magunknak tulajdonított jószágot s jelenthet általában birtokba, használatba vételt, hosszú háborítatlan birtoklást. Különösen figyelembe vétetni kérem pedig azt, így végzi R., hogy Szirmay Antal, a kinél jobban minden eddigi íróink között bizonyynyal senki sem ismerte a *Hegyalja* multját, éppen *Hegyaljáról* írott műveiben is több helyütt ismételve így határozza meg a magyarok áldomását: Áldomás apud Hungaros non aliud quam potum benedictionis pro usucapione designat.*) »Ezek szerint tehát ama hegyaljai oklevelekben említett *Ukkon-pohárnak felmutatása*, felemelése az adás-vevést követett áldomás-ivásnak azon végpontja volt, a melylyel befejeztetett mindazon tény, hogy a revő a jószágot ezennel használatába és birtokába veszi, *occupat, usu capit*, mind azon áldás és ohajtás, hogy azt hosszú ideig háborítatlanul bírhasa, használhasa. Csak ily értelmezés mellett lehet aztán valódi helye azon megjegyzésnek, a mely egyik oklevélben nyilván előfordul, hogy t. i. az »Ukkon-pohár felmutatásának senki sem volt ellenzője.«

Révész Imre észrevételét és kérdését ugyancsak az »Ellenőr« azon évi 92. számában megköszöném, tudván, hogy kérdések és kérdések által süttetik ki a történelmi valóság, a melytől, fájdalom, sokan irtóznak, kik inkább szeretnek a képzelt históriákban kéjelegni, mintsem a multat szemenként-szállankint szedegetni, bontogatni és megrostálni. Az *usucapio* vagy *occupatio* szóból összerántás történhetett, mint történtek pl. a *sedria, iudicium, jurassor* stb. a »sedes judiciaria«, »iudex nobilium«, »juratus assessor«-ból: de *usucapio*-ból lehetne-e *ucco*, nem-e inkább *usco*? s *occupatio*-ból lehetne-e *ucco*, nem-e inkább *occo*? Azután a nominativusokat rántja össze merészen a szokás: tehát se *usucapio*-ból, se *occupatio*-ból nem lehetne *ucco*. Hozzájárul még az a külsőség is, hogy a kérdéses *Ukkon-t*, *Ukon-t* két vagy egy *k*-val találjuk

*) Révész következő műveit idézi Szirmaynak: Notitia topogr. polit. Comit. Zempleniensis. Budaë, 1803. 14. lap. Notitia hist. Comit. Zempl. Budaë, 1804. 2-dik lap. Hungaria in parabolis. Második kiadás, Budaë, 1877. 30-dik lap.

írva, soha nem kettős vagy egyes *c*-vel; úgyde a régiek, még a XVII. században is, a magyar szó *k*-ját is inkább *c*-vel írták, mintsem a latin szó *c*-jét *k*-val írták volna. Ezek olyanok, melyek az *ukkon*, *ukon*-nak akár *usucapio*-ból akár *occupatio*-ból való összerántását teljesen lehetetlennek mutatják.

Ellenkezik Révész állításával az *usucapio* értelme is. — A Sz. László rendelete (decret. liber III. cap. 20. *De usucapionibus*), melyre Révész hivatkozik, az *usucapio* nem birtokba vételt, hanem birtokban tartást jelent, mely tulajdonjoggá is válhatik. Továbbá a szó csak ingó jószágra alkalmazható, legyen az rabszolga vagy marha, mint a decretum világosan kifejezi (»ut si quispiam suam repererit personam, redimat nonaginta denariis, equum duodecim, bovem quinque«). Így értelmezi a »Cynosura de rebus et actionibus« is, azt mondván: *usucapio seu vulgo dictum bitang, bitang marha est animalis* (cujuscunque speciei) alterius impulsio, de quo dominus nescit stb. Végre az *usucapio* kizárja a szerződést, a mely mindég bilateralis, egyik fél átadó, másik fél elfogadó lévén; mert az *usucapio* egyoldalú birtoklásnak kezdetét és folytatását jelenti, melyről a másik félnek nincsen tudomása, »de quo dominus nescit.« Kezdődhetik tehát a birtoklás akár lopás, akár behajtás, akár találás, akár egyéb egyoldalú foglalás által, de sohasem szerződés által. S úgy veszik a szótár-írók, Szcenci Molnár Albert és P. Pápai is, midőn írják: »Usucapio szokással, véle éléssel magunknak tulajdonított jószág«, vagy *bitang marha*, mint a Cynosura magyarázza. Ezeknél fogva világos, hogy az *usucapio* a magyar jog szerint csak ingó jószágra érthető, melyet egyoldalú, tilos vagy nem tilos foglalás által vehetni birtoklásba: de nem érthető olyan ingóságra, melyet szerződés által, annál kevesebbé fekvőségre, melyet ünnepléses szertartással veszünk birtoklásba.

Igaz, Szirmay Antal értelmezésében (áldomás potum benedictionis pro usucapione designat) e szók »pro usucapione« állanak. De nyilván félreértésből, »pro traditione« vagy »pro statutione« helyett. Szóval, az *usucapio*-nál nem lévén kívül áldomást inui: a régi magyar jog szerint az »usucapio pohara« lehetetlenség.

Ugyancsak Révész Imre a »Figyelmező« 1878. febr. és

márcz. füzetének 118—120. lapjain Rövid irodalmi szemlét közölve, abban a következőt adja elő: »Őszintén tiszteljük a derék finn atyafiakat, de az *Ukkon*, vagyis helyesebben *Urkon* poharat mégsem nyújthatjuk nekik, sem tőlök el nem fogadhatjuk, mert a német sógoroknak vagyunk kénytelenek azt, mint igaz jószágukat, visszaadni. Véghetetlenül sajnálom, hogy mind ez ideig nem volt s még sokáig nem is lesz érkezésem e tárgyra vonatkozó nézeteimet tüzetesen összezedni és előadni. Most, a véletlenül jött alkalommal, csak a következőket legyen szabad röviden és töredékesen fölemlíteni. Csakhamar azután, hogy a múlt évi tavasszal az Ukkon-pohár ügyében egy pár sorral felszólaltam, szíves volt tudósítani engem Nagy Ignác tályai reform. lelkes ur, hogy az ottani városi levéltárban van két oklevél, egyik 1555-ből, a másik 1668-ból, a melyekben világosan *Urkon* és *Urkö* (az o felett kihagyó jellel) pohár olvasható. Kérésre hasonmását is volt szíves venni s küldeni az illető soroknak, s mondhatom, hogy azokban éppen nem *Ucko* vagy *Ukkon*, hanem egyenesen *Urkon*, illetőleg *Urkon* olvasandó, vagyis az r a legvilágosabban ott van. Minden illető oklevelekből tehát a legszigorúbb diplomatikai szakértelemmel és hűséggel meg kellene állapítani legelőször is ama szó helyes olvasását.

Bármi legyen is azonban ezen vizsgálat eredménye, annyi az eddig ismert adatokból minden kétségen túl van, hogy az *Ukkon* vagy *Urkon-pohár* épen azon értelemben jó elő, a mely értelemben más, egyenlő tartalmu oklevelekben a *bizonyosság-pohár* és *tudomány-pohár* előjő. És ez nagyon természetes, mert hiszen *Urkunde*, a szó közönséges értelme szerint is, épen annyit jelent, mint: *bizonyosság*, tanúbizonyosság, bizonyosságlevél; *testimonium*, *litterae testimoniales* vagy *fidem rei testantes* stb. A *tudomány-tétel* pedig ismét épen annyi, mint *bizonyosság-tétel*. De nem csak közértelem, hanem törvényes gyakorlat szerint is áll ama szavak értelme. Már a középkori német szerződések végén, a pecséttel való megerősítésről szóló pont rendszerint ily forma szavakkal kezdődik: *Dessen zu Urkunde*, a minek a latin nyelvű okiratokban stereotyp módon ez felel meg: *In cuius rei testimonium* A most előttem lévő számos német okmányok közül egy 1362-ki s egy 1392-ki

egyenesen *Urkunde*-t mutat. (Bachmann, Über Archive stb. Amberg u. Sulzbach. 1801. 277. 293. l. l.) Jönek elő a németeknél ily kifejezések is: *Zu mehrer Sicherheit und Bekenntnisse*, *dess zu Bekenntnisse*, stb. a melyhez a magyar *tanúbizonyosság-tétel* és *tudomány-tétel* jár közelebb. (Zeitschr. f. Archivkunde, Diplomatik u. Geschichte. Hamburg, 1834. I. 282. 305. 307. stb. l.)

Mindezeknél azonban fontosabb most e tárgyra nézve előttünk az, a mi mindennél bizonyosabb, hogy t. i. a németeknél már a középszázadokban és azóta is hosszú időn keresztül igen szélesen elterjedt rendes és törvényes szokás volt az adásvetési szerződéseket *ünnepélyes áldomás-ivással* erősíteni meg. Ez ő nálok *weinkauf*, *weinkauf*, *leitkauf*, *litkauf* stb. névvel neveztetett, latinul pedig *vinicapium*, *mercipotus* stb. Ezen ünnepélyes áldomásokon aztán szerepeltek a *weinkaufsleute* vagy *weinkaufs-Kunden* is, azaz »homines qui propinationi vinariae in fidem et testimonium contractus consummati interfuerunt.« Ezek voltak tehát az *áldomás-tanúk*, vagy *áldomás-bizonyosságok*; ezek mutathatták fel, vagy ürithették ki a bizonyság, vagy *Urkond* poharat. Egyenesen jönek elő *Weinkaufs-Urkunden* is, azaz áldomás-bizonyosság-levelek, *áldomás-urkondok*. 1538-ban egyik német hatóság ily végzést hozott: »Das an etlichen Gerichten den *Weinkaufsurkunden* nit will glaubt werden, sie werden dan durch die *Weinkaufskunden* bewert und bezeugt, welches alles nit seyn soll, sondern eyne yede Parthey mag sich mit allen glaubwürdigen *Urkunden* zu recht behelfen.« Erősen hiszem, úgy fejezi be Révész, nagyon érdekes és tanulságos figyelmeztetését, hogy ha jogi régiség-búváraink közül valaki tüzetes tanulmány tárgyává teendí a kérdést, rövid idő múlva véglegesen el lesz döntve az.

Én meg nem hiszem, hogy jogi régiség-búváraink közül valaki egyhamar tüzetes tanulmány tárgyává tenné azt, a miről itt szó van. Minthogy pedig jó volna addig is valami bizonyosságotni, folytassuk mi, Révész Imre meg én, habár nem tartozunk a jogászok czéhéhez, észrevételeinket és kétkedéseinket, a melyek, mint legitt látni fogjuk, már is egyet-mást kicsaltak, a mit nem tudtunk volt, s a mivel tehát jelenben tudósabbak vagyunk.

I. Ukkon, Ukon és Urkon.

Révész Imre tudósítása szerint a Tálya városa levéltárában két oklevél van (1555-ből és 1668-ból), a melyekben világosan *Urkon* és *Urkő* áll, tehát ott *Urkon-pohár* mutatkozik. A »Történelmi Tár« 1878-diki évfolyamának 657—661. lapjain Nagy Gyula is új adatot közöl az országos levéltárban levő 1581-ben hozott egy ítéletből, valamely körtvélyesi szőlőeladás miatt támadt perben, a melyben a tanúk vallomása magyarul van bele fölveve. »Második tanu, Dia Bálint, hiti után ezt vallotta: Az áldomás-ital lött Körtvélest az birák és polgárok előtt; ott volt mind az két fél, Kelemen Imre és Balázs Miklós, és Kelemen Imre kérésére én mutattam fel az *Urkon pohárt*, és letötte Kelemen Imre az 84 forintot, és másnap fölvette Miklós az pinzt; én nem hallottam, hogy senki ellenzette. Antal Ambros harmadik és Szabó Albert negyedik tanu Udvarnokon lakozók, hitök után ezt vallották, hogy ők az áldomás-italba ott nem voltak, de tudják azért, hogy meglötte az áldomás-ital; az ellenzésbe nem tudnak semmit, ha lött-e vagy nem lött az áldomás-italkor, de az törvémbé ők is ott voltak Körtvélest, mikor az szőlőt mind hasznostul az vérnek, Balázs Miklós atyjafiának, megítéltük.« Krasznahorkához tartozik vala a körtvélyesi hegyalja (promontorium); Krasznahorka Gömör megyében, az itt említett Körtvélyes pedig Tornában van, közel egymáshoz. Az Ukkon- vagy Urkon-pohár tehát Gömör és Torna megyékben is divatozék. Mint-hogy a harmadik és negyedik tanúk ezt vallották, hogy »az törvémbé ők is ott voltak Körtvélest«: nem föltetsző, ha *Ukkon*- vagy *Urkon-pohár* is fordul elő.

Eddiglen háromszor találtunk *Urkon*-poharat: de *Ukkon* vagy *Ukon*-pohár többször került már elő, úgymint Rátkán 1596-ban, a hol »*Ukkon poharát mutatta föl Kiss András*«. A Tályán 1612. márczius 12. költ levélben olvassuk: »Melly cserélt ültetés szőlőnek mi is felül megnevezett birák és polgárok, eleinknek régi élő szokások szerint, áldomását is ittuk, melynek áldomását éppen István deák ő kegyelme adta meg, úgymint tizenkilencz iteze bort, i. e. vini jus 19. *Ukkon pohárt* (pohárt) jus vini 2. Étélért adott vini jus 10, itezéje per 7 p. *Ukkon-pohár-felmutató* volt ő maga István deák.« —

Ugyanott 1623. decz. 28. kiadott levélben találjuk: »Melly vallástételeknek nagyobb bizonyására mi is felül megnevezett birák és esküttek, *eleinknek régi élő törvények szerint*, áldomását is ittuk, melynek áldomását Veres Bálint uram adott bort jus 25. per 15, facit florenos 3 ||. 75. *Ukkon-pohárt* jus 2. ételre adott fl. 3. Az *Ukkon-pohár felmutató* volt Liskai Kantuk János.« — Ismét Tályán 1624. május 23-ban ezt írák: »Mely vallástételeknek nagyobb bizonyására mi is felül megnevezett birák és esküttek, *eleinknek régi élő törvények szerint*, áldomását is ittuk, melynek áldomását adott Veres Bálint az üdvözült Fejér uramnak halála után bort jus 127, pr. 20, facit fl. 25. ||. 40. *Ukkon pohart* jus 2. Ételre adott f. 1. Az *Ukkon-pohár felmutató* volt Liskai Kantuk János.« — Végre ugyanott 1660-ban, decz. 13-án költ levélben találjuk: »Ennek nagyobb bizonyására áldomását is ittuk, melyet magára vállalván Puttonbergi Jánosné, Mihalycho Judith asszony adott ételre fl. 1. bor just 20. *Ukon-pohárt* just 2. volt a bornak itezéje den. 12. *Ukkon-pohár mutató* volt Pávaj Thamás.« Ezen öt »Hegyaljai oklevélben« (lásd Nyelvt. Közlemények VI. 327—349.) az *Ukkon* szó kettős k-val tizszer, egyes k-val egyszer, a szó maga tehát tizenegyszer olvasható.

Mult 1878-ki ősszel Máramaros-Szigeten Szilágyi István több adattal kedveskedék nekem. Szántón 1610. decz. 23. költ oklevélben olvasható: »Nem ellenzette senki. Áldomását is az mi városunknak régi szokása szerint megadta ő maga Tótt András, iczéjét az bornak p. d. 6. *Ukon-pohár felmutató* vala Veres Mihály. — Egy tályai oklevélben, mely 1624-ben költ, áll: »*Ukkon-pohár-felmutató* volt Márton deák.« Ugyancsak Tályán, 1625. febr. 19. költ egy oklevél, melyben ez áll: »Melly cserélt szőlőnek mi is felül megnevezett birák és polgárok, eleinknek régi élő szokások szerint áldomását is ittuk, melynek áldomását éppen Balog András ő kegyelme adta meg, úgymint az készpénzre just vini 225. per d. 20. facit fl. 45. Az cserélt szőlőre just vini 10. *Ukkon-pohárt* just 2. Ételre adott fl. 1. *Ukkon-pohár felmutató* volt Kantuk János.«

Mostanáig tehát, tudtomra, nyolcz különböző oklevélben (a *kk*-val irt) *Ukkon* tizenháromszor, (a *k*-val irt) *Ukon*

pedig kétszer fordul elő. Az *Ukkon*, *Ukon* szó tehát már tizenöt-ször, még pedig nyolez különböző oklevélben olvasható. Ellenben az *Urkon* szó eddigelé csak háromszor mutatkozott, ugyanannyi oklevélben.

Mi valószínűbb tehát, az-e, hogy *Urkon*-ból lett *Ukkon*, *Ukon*? vagy megfordítva, *Ukkon*-ból lett-e *Urkon*? Feleljen erre maga a nyelv.

A magyar nyelv azt mutatja, hogy neki az *rk* hangok a szó beljében nagyon szokottak. Az Anonymusnál következő tulajdonnevek vannak: *Horka*, *Urkun*, sőt *Urkund* is (»Tututum et filius suus Horca«, XXII. — »Botound, filius Culpun et Urcun« LVI. — »Thonuzoba, pater Urcund« LVII.). A Regestrum de Várad első szakaszában olvassuk: Prima meta vadit.... transit.... et inde versus domum Urcultus. István ifjabb király *Urkun*-teleke földet adományoz 1255-ben (ut nos quandam terram *Urkun*-teleke vocatam.... daremus. Hazai Oklevéltár 1234—1536. B.-pest, 1879. a 33. l.) Tehát, mielőtt a német *Urkunde* szó a német telepítések útján elterjedhetett volna, ilyenféle szók, mint *Horka*, *Urkun*, *Urkund*, *Urkult* közönségesek valának, minélfogva az *Urkunde* szót nem igen kellett volt a nyelvnek *Ukkon*-ra vagy *Ukon*-ra változtatni; még pedig annál is kevesbbé, mert meghagyta az *rk*-t az idegen nyelvekből átvett szókban is, p. o. a *porkoláb*-ban (burg-graf), *czirkalom*-ban (Zirkel, Circulus). Az *erkölcs*, *tarka*, *szarka*, *fark*, *furkó*, *furkós*, *járkálni*, *jirkálni*, *irgalom*, *szorgalom* stb. stb. köz magyar szók is bizonyítják, hogy az *r* és torokhang (*k*, *g*) összekerülését nem utálja a magyar nyelv. Ebben a tekintetben tehát legkisebb okunk sincs azt vélni, hogy a német *urkund* szónak *ukkun*, *ukon*-ra kellett volna változnia a magyarban. Megfordítva képzelhetni, hogy a sok *rk*-s szó hasonlatára nem-e inkább *ukkon* változott el *urkon*-ra, miben valami lehetetlenség nem volna. Mert habár eddig példát nem tudok is felmutatni arra, hogy *kk*, vagy *gk* *rk*-vá lett valamely magyar szóban: de foghang előtt, melyet pattantva ejt ki a nyelv, csakugyan *r*-t hallunk, legalább idegen szókban, mint *piarcz* (piacz helyett); *sarcz* e német schatz-ból, *sarczolni*=einer Schatzung unterwerfen; *harcz* a dél-német hatz-ból, hetze helyett; még *Karsa* is Kasse helyett.

Azonban erre, hogy *kk* vagy *gk*-ból *rk* lett-e valóban, több súlyt nem fektetek; csak lehetetlenséget nem találnék illetén hangváltozásban, ha ugyan minden egyes esetben az *urkon*, *urkom* szóban igazán *rk* és nem *ck* áll, mely *c* a régi írásban igen hasonlít az *r*-hez. Annyit bizonyosnak mondhatunk, hogy a magyar kiejtés a német *urkund* szót nem változtatta volna el *ukkun*- vagy *ukkon*-ra, még kevesbbé *ukon*-ra.

II. *Ukkon-pohár*, *bizonyosság-pohár*, *tudomány-pohár*, *áldomás-pohár*, *kötő-pohár*.

A magyar mythologiai töredék, a melyet az 1877-ki »Ellenőr« 89-ik száma kiadott, nem csak Révész Imre és Nagy Gyula figyelmét költötte fel, hanem Deák Farkast is egy közlésre bírta, mely »Adalékok *Ukkon poharához*« czim alatt az »Ellenőr« 95. számában megjelent ugyanazon 1877-ben. »Rimaszombat város levéltárából XVII. századi három jegyzőkönyv van kezeim között, úgy ír Deák Farkas, a melyben 300 szerződés van beiktatva az 1625-től 1700-ig terjedő időből. E szerződések záradékában, 4-nek vagy 5-nek kivételével, ilyenforma kitételek fordulnak elő:

Elmondván a dolog egy örök áron eladott házról, így következik a szöveg: »Melynek nagyobb bizonyására előttünk a *tudomány-pohárt feladván* és az evictiót magokra vállalván minden legitimus impetitorok ellen, nem lévén pedig senki, ki ellenezte volna azon házat.«

Egy másik szerződésből: »Nagyobb bizonyosáért a *tudomány-pohárt felhozatván* és mind a két részről a legitima evictiót magokra vállalván, senki pedig nem lévén ellenző.«

»Annó 1630. jan. 29-én városunkban lakos Süveges János, az Újvárosban lakó, adta el házának az felét, az Bács János veje Varga Andrásnak ötven forintokon, a melynek az *tudomány-poharát hozta* Fodor István.«

»Városunkban lakos Széki Márton vette meg az Újvárosban lakozó Bács János házat örök áron, melly dolognak Szabó Márton és Sárnei Mihály *tudomány-poharát hozták*.«

».... melynek *tudomány-poharát is meghozták*, senki mi előttünk ellenzője nem lévén.«

».... Mellynek nagyobb bizonyására városunk szokásos törvényje szerint tudomány pohárt is küldött.«

».... mellynek nagyobb bizonyására tudomány-pohárt is küldött a városházára.«

».... mellynek nagyobb bizonyására városunk szokásos törvényje szerint tudomány-pohárt is hoztanak, senki ellenzölje nem lévén.« Ez a formula használtatik leggyakrabban, teszi hozzá D. F.

1676. innen a formula marad, de a *tudomány* szó előbb ritkán, később gyakrabban az *áldomás* szóval cseréltetik fel, így: *áldomás-pohárt* hoztak; felhozták az *áldomás-pohárt*. Mind e mellett a *tudomány-pohár* még 1711-ben is fordul elő. Vannak ily változatok: »a tudomány-pohárt, melyel városunk régi szokása szerint tartoztak, megadták....« »mellynek bizony-sága poharát is meghozta«,.... »ezen dolgot az pártok mi előttünk tudomány-pohárral is confirmálván...« ... »mely vallást a felek tudomány-pohárral erősítették mi előttünk.«

A rimaszombati jegyzőkönyvben tehát előfordul: *tudomány-pohár* (legtöbbször), *áldomás-pohár* és *bizonyosság-pohár*.

Deák Farkas a gömörmegyei levéltárban is egy szerződést lát 1592-ből, hol így áll: »Mellynek bizonyására a tudomány-pohárt felmutatták«, más helyt úgy áll: »A tudomány-pohár felmutatására elmentünk... uramhoz.«

A rimaszombati csapó-czéheknek gróf Forgács Ádám nógrádi főispán által 1656-ban megerősített alapszabályaiban ez áll: »A melly mester ebben az társaságban akar állani, tudomány-pohárral hatvannégy pénz ára borral tartozik.«

Abaujmegyei Füzéren (most 771 lakosu, kik tótok és magyarok) 1665-ben következő oklevél költ, melyet egészen közlök. »Mi Füzéri bírák s polgárok, főbíró Magyar Imre, eskütt polgártársaim, ugymint Istók György, Rudi János (következik még 11 név) adjuk tudtokra, a kiknek illik ez levelünknek rendiben, hogy jöve mi előnkbe itt falunkban lakozó nemzetes Juhász István egy részről, más részről ugyanitt falunkban lakozó Tóth Márton. És felállván mi előttünk nemzetes Juhász István maga szabad jó akaratjából tön előttünk ilyen vallást, hogy ő kegyelme adott itt falunkban lakozó Tóth Mártonnak, feleségének, fiainak, leányinak, egyszóval

mind két ágon levő maradékjoknak örökben huszonkét forintokban az Szabó kútnál egy darab *ortvány földet*, mellynek napkeletről szomszédságában vagyon az Úr szántó földje, napnyugotról Tóth Ferencz *ortványa*, délről Botka Lukácsné parlag földje, éjszakról Denkó Péter házához való föld. Úgy adja penig nemzetes Juhász István, hogy ő felelt mind felesége s mind atyafiai felől, az kikkel egy kenyeret eszik, hogy ez említett ortványnak szabados bírásában meg nem háborítják sem magát Tóth Mártont, sem feleségét, sem fiait sem leányait. Mellynek bizonyására minekünk bírának és polgároknak Tóth Márton mind *áldomássát* mind *kötő poharát* 15 pénzes borból meghozatta és megadatta. Mellynek nagyobb bizonyására mi is adjuk falunk pecsétével megerősített levelünket. Datum Füzérini, 1665. die 21. maji. Nos idem qui supra. (L. S. veres viasz).«*)

III. Hasonlóságok és különbségek.

Révész Imre, bármilyen tösgyökeres magyarnak tartsa is magát, a finn rokonságot nem szégyelné (ha t. i. ezt a *keserű poharat*, melylyel az újabb nyelvtudomány kínálni mer bennünket, nem lehet már tőlünk távoztatni), sőt őszintén tiszteli is a finn atyafiakat: de az *Ukkon*- vagy is helyesebben *Urkon*-poharat még sem nyujthatja nekik, sem tőlök el nem fogadhatja, mert, ugymond, a német sógoroknak vagyunk kénytelenek azt, mint igaz jószágukat visszaadni. Én is azt tartom, ha a németektől vettük kölcsön azt a sokat emlegetett poharat, adjuk vissza, ne tartsuk meg régiségeink között. Azonban, kissé régecske kölcsönvétről lévén szó, utána kell néznünk, megtörtént-e valóban? A mi hasonlóság van nálunk és a németeknél, az ezektől származhatik: a különbség ellenben közöttünk és a németek között nem származhatik ezektől.

1) Az *urkunde* német szó (*ur*=aus, *chundan*=künden, tehát *urkünden* annyi mint *kund thun*, bezeugen) az, mi »zeugniss, schriftliches denkmal zu zeugniss und beweis«, azaz bizonyosság, írott bizonyosság, a régiebb magyar nyelvben *tudomány*.

*) Ezen oklevél eredetije Szalay Ágoston leveles gyűjteményében volt, a kinél azt, röviddel halála előtt, leírtam. Az akadémiái szótár az *Ukkon-pohár* czikk alatt erre az oklevélre hivatkozik.

A német *urkunde*, *bekanntniss* ugyanazt jelenti, mit a magyar *tudomány*, *bizonyosság*. Erre nézve tehát hasonlóság van a német és magyar között. — »Mindezeknél fontosabb most e tárgyra nézve előttünk az, a mi mindennél bizonyosabb, így szól Révész Imre, hogy a németeknél már a középkor századokban és azóta is hosszú időn keresztül igen szélesen elterjedt rendes és törvényes szokás volt az adás-vevési szerződéseket *ünnpélyes áldomás-ivással* erősíteni meg.« — Grimm J. erre nézve így szól: »Mehr im Mittelalter aufgebracht scheint die allgemeine und weit verbreitete, bis heute noch fortwährende symbolische Anwendung des Weintrunkes zur Feier eingegangener Käufe; das hieß *Litkouf*, *Winkouf*, später *Leitkauf*, *Weinkauf*.« S idézi többi közt az 1245-ki évből ezt: »Ad confirmationem igitur omnium praemissorum fratres vinum testimoniale dederunt solempniter.« A Jus Slesvicumból is idézi a következőt: »Item si biberint in signum emptionis, nihil dato ad manus, reddat potum commercii violator.«*) A potus commercii-ből lett mercipotus; ebből világos, a mit Révész is felhoz, hogy a *Weinkaufs-leute* vagy *Weinkaufs-Kunden* azokat jelenti, a kik adás-vevési italban részesültek, kik aztán, természetesen, az adás-vevésről tanúságot is tehettek. Itt is hasonlóságot találunk az adás-vevési italra nézve mind a magyaroknál, mind a németeknél.

Mondtam feljebb, hogy a mi hasonlóság van nálunk és a németeknél, az ezektől származhatik. A német *urkunde*, *bekanntniss* magyarul *tudomány*, *bizonyosság*; lehet-e itt kölcsönvét? A mi az elméleti tehetséggel jár, az vele születik az emberrel; a *tudomány*, *bizonyosság* fogalmát tehát a magyar nem kölcsönözte a némettől, mert az ő benne úgy lett eredetileg, mint a németben. De kölcsönözhetne volna a fogalom megnevezését. Azt igen: ámde a *tudomány*, *bizonyosság* kifejezések oly eredeti magyar szók, mint a német *urkunde* és *bekanntniss*; arra nézve tehát nem kölcsönnevő a magyar. — Az adás-vevés az emberi társadalom keletkeztével áll elő minden népnél; arra nézve sem lehet szó kölcsönvétről. — Az adás-vevésnek *ivás* által

*) J. Grimm, Deutsche Rechtsalterthümer. Zweite Aufl. Göttingen, 1854. Pag. 191. A gót nyelvben *leitku* szeszes ital, csínált bor; tehát *litkouf*, *leitkauf* szeszes ital vétele.

való szentesítése azonban nem foly szükségképen a társadalom keletkeztéből, az már szokás, mely népről-népre járhat. Itt áll elő a kérdés: az ivással való szentesítést a némettől vette-e a magyar? A feleletet a hit szertartásaiban találjuk meg, a melyek hasonlatosságot mutatnak a legtávolabb és legkülönbözőbb népek közt.

2) A hit is az elméleti tehetségből foly, annak gyökere és természetes nyilatkozása mindenütt hasonló az eredeti népeknek. A görög *σπέρδω, σπονδή* a miből a latin *spondeo, sponsio*: itallal való áldozást, azután szerződést jelent. Az Anonymus az úgynevezett *vér-szerződést* leírván — nyilván régi hagyományt vagy szokást fejezvé ki — azt mondja: »Tunc supradicti viri pro Almo duce, more paganismo, fusiis propriis sanguinibus in unum vas, ratum fecerunt juramentum.« (Cap. V.) A Lett Henrik az eszteknek legyőzését és országuk elfoglalását 1208—1226 közt mint szemtanu irván le, a kurokról elbeszéli, hogy békét kötve a keresztyénnel, azt *vér-eresztéssel* erősíték meg (*quam pacem, sicut mos est paganorum, sanguinis effusione stabiliunt.**) Nemde két szakasztott hasonló szertartást látunk itt a magyaroknál és kuroknál? (s ez utóbbiak emlékezete már csak a *Kur-land* névben él még). A két keresztyén író, Anonymusunk és Lett Henrik, pogány szertartásnak nevezik azt: lehet-e azért alítani, hogy a magyarok a kuroktól, vagy ezek amazoktól vették által? A pogányságból az eszteknek is maradtak szertartások; az egyik szertartást így tudják még: »Ha régi időben az áldozat adományát vitték, tehát a *nevelen* *ujjból vért erezstének*, mondván: Én véremmel nevezlek, a magam vérével szövetekezem veled, s jegyzem meg házaimat a boldogságra, a lovak istállóit, a szarvas marha aklait, a tyúkok üléseit. Boldogítsd meg azokat az én vérem és a te hatalmad által.«**) A vér-eresztés

*) Lásd: Utazás a Balttenger vidékein. Irta Hunfalvy P. I. A 314. lapon.

**) Mythische und Magische Lieder der Esten, gesammelt und herausgegeben von Fr. Kreutzwald und H. Neus. St. Petersburg 1854. A 15. lapon. Az eszt szók így vannak: Kui vana aalohwi moona viidi, siis veristati nimetse sõrmest word ja üteldi: Mina nimetan sind oma verega ja killan sind oma verega jätähendam omad majad õnnistamiseks, hobuste tallid, veikste laudad ja kannade õrred. Võta sina noid õnnistada mino vere ja sino väe läbi.

mint látjuk, az eszteknél a *nevetlen* ujjból történik; maga a *nevetlen* ujjnak elnevezése, tudtomra, szinte valamennyi finn-ugor, és török-tatár nép nyelvében van meg; de megvan a szanszkritban is. Miért *nevetlen* ujj? talán azért, mert ebből eresztének vért az áldozatoknál? Ezt mellőzve s az áldozatnál maradván, látjuk, hogy az a kuroknál, eszteknél, magyaroknál vér-eresztéssel is járt. Megvolt-e az a pogány németeknél is?

Erre nézve Grimm az idézett munkában ezt mondja: »Des symbolischen bluttrinkens, der mischung des blutes mit wein thut keine deutsche Sage meldung,« hacsak azt, mit a Gesta romana Cap. 67. egy barátság-szövetkezésről mond, német szokásra nem akarjuk érteni. Az van ugyanis ott elmondva: Nunquid tibi placet unam conventionem mecum ponere et erit nobis utile; sanguinem quilibet de brachio dextro emittat, ego tuum sanguinem bibam et tu meum, quod nullus alium dimittet nec in prosperitate nec in adversitate; et quidquid unus lucratus fuerit, alter dimidietatem habeat. Grimm említ még egy hibernai szokást »Cum Hiberni foedera jungunt, sanguinem sponte ad hoc fustum uterque alterius bibit«; megemlíti Herodotusból (IV, 22.) a skytha szokást, mely szerint egy nagy cserép pohárba öntvén bort, s abba vért eresztvén... azt az esküvők vagy szerződők megisszák; felhossa Tacitusból (Ann. 12. 47.), hogy az örmény-iberek is vér-nyalással szentesítik a szerződést*); végre miután az Anonymusunkból vett helyet is előhozta, megemlíti még (Rühr Mittelalt. p. 323.) a kúnok szokását is, melyet nem ismerek: »Auch die Komanen liessen bei ihren bündnissen blut aus den adern in einen becher rinnen, und tranken es gegenseitig aus.« Herodotus még más népeknél is tud vér-eresztő szentesítést. Péld. Alyattes lyd és Astyages méd királyok úgy szövetkezének, hogy egy árral megvérzették karjaikat, s egymásnak vérét felnyalták (*το αίμα ἀναλίσσουσι ἀλλήλων*); előre is bocsátja Herodotus, hogy ez nem hellén szokás (Herod. I., 74.) Grimm még

*) »Mos est regibus, quotiens in societatem cocant, implicare dextras pollicesque inter se vincire nodoque prostringere; mox ubi sanguis artus extremos suffuderit, levi ictu cruorem eliciunt atque invicem lambunt. Id foedus arcum habetur, quasi mutuo errore sacratum.«

Sallustiusból is előhozta, hogy Catilina a czimborásait *borba vegyült emberi vér megízlelésével* eskette volna meg (Sallust. Catil. 22.). Tehát sokféle népnél találjuk a vér-eresztéssel és ivással való szentesítést. A mit Anonymusunk a magyarokról, Lett Henrik a kurokról, mások a kúnokról mondanak; a mit továbbá a pogány eszt-áldozatról olvasunk: vajjon azt a németektől származtassuk-e? Világos, hogy nem lehet azt tenni, mert a midőn a magyarok, kúnok, kurok, esztek a németekkel kezdének találkozni, ezeknél az nem divatozott már, ha megvolt is valaha régiebb időkben.

Lehet-e alítani, hogy a magyarok a *szerződésnek itallal való megerősítését a németektől fogadták el*? Azt sem, mert az a későbbi már keresztyén korban egy általánosabb szertartással volt kapcsolatban, melyet Révész nem vett észre.

Ő ugyanis azt mondja, hogy a németeknél rendes és törvényes szokás volt az adás-vevési szerződéseket *áldomás*-ivással erősíteni meg. Ebben csatlakozik Révész; erről mitsem tudnak a német régiségek. *Ivással*, igenis, szokták a németek is megerősíteni a szerződéseket, de nem *áldomással*, a mire szava sincs a német nyelvnek. Ez már igazán eredeti magyar. Az *áldomás* szó egyik legbecsesebb maradványa a régi magyar pogány hitnek, a melyet a keresztyénség nem irhatott ki, mint nem az *egyház* szót sem. A német nyelv nem mutathat eredeti német szót annak kifejezésére, a mit a latin *offerre* (»opfern«) és *signare* t. i. *cruce* (»segnen«) szókkal kifejez, s a minek a magyar *áldani* felel meg. A magyar nyelvtudomány által ismeretessé vált már, hogy *imád* eredetileg *vim-áld*, cseremiszl *jum-ult*, azaz »ad deum preces facit; deo sacrificat«; *áldomás*, úgy mint a cseremiszl *ultemas*, tehát preces, sacrificium, benedictio. A keresztyén magyar is *imádkozik*, mint a pogány magyar *imádkozott*, habár más is a keresztyén *imádság* tartalma.

Az *áldomás* még sokáig nem ivás, hanem valóságos *áldozat* (sacrificium). Az Anonymus (XVI.) elbeszéli: »Tunc hi tres domini super verticem ejusdem montis terram undique prospicientes, quantum humanus oculus valet, ultra quam dici potest dilexerunt, et in eodem loco more paganismo, occiso equo pinguisimo, magnum *aldomas* fecerunt.« Itt ugyan nem

világos, áldozatot ért-e egyedül az író, vagy evést-ivást is. De más helyütt (XXII.) az *aldumas* világosan áldozatot jelent, a melyre azután hét napos lakodalom következik. »Mit midőn Árpád vezérnek és jobbágynak hírül vittek, igen nagy örömmel örvendének, és pogány szokás szerint áldomást tőnek (more paganismo fecerunt aldumas) és az örömhirt jelentőknek külömbféle ajándékokat adának. Árpád vezér és előkelői ezen örömnél okáért egy egész héten át ünnepélyesen vendégeskedének (solemniter comedebant) s majdnem mindennap megittasodának ily nagy örvendetes történet miatt.« Itt az *áldomás*-t világosan megkülönbözteti az Anonymus a hét napos vendégeskedéstől, vagyis az evéstől-ivástól. A régi bibliafordításban is áll: *Irgalmasságot akarok és nem áldomást* (misericordiam volo et non sacrificium). Kinizsiné imádságos könyvében: *Uram, vedd az áldomást én velem; — atyának, fiúnak és szentléleknek áldomása*. Rímához egyik levelében így ír Pálffy Kata: *Kedves áldomásival látogatván meg Isten kegyelmedet* (Ipolyi M. Mythologia, 523.).

Ez az áldomás azután a szerződések megkötésénél közönséges szokássá, sőt oly ünnepies szokássá lett, hogy a nélkül azok nem váltak érvényessékké. A legrégibb adás-vevés, áldomással szentesítve, tudtomra, az Anjou-kor okleveleinek I. kötetében *) található, mely Sáros-Patakon 1310-ben történt. Az oklevél egyéb tekintetben is tanulságos lévén, szóról-szóra közlöm:

»Nos magister Achilles plebanus de Potok significamus omnibus praesentibus per tenorem, quod frater Laurencius, prior patrum Eremitarum de Huihel (Ujhely) pro se et pro aliis eiusdem loci Eremitis ex una parte, ex altera vero Martinus filius Zolouk civis de endem, coram nobis constituti, idem Martinus octo jugera terrae ipsius, quatuor emittia et quatuor exstirpata sub castro Potok a sinistra magnae viae, quae ducit in villam Potok, in medio terrae villanorum de Ujhely ipsis fratribus Eremitis antedictis ecclesiae S. Egidii Confessoris se confessus est vendidisse pro una marca argenti, quod asseruit ab eisdem plenarie recepisse, perpetualiter possidenda; ita tamen,

*) Anjou-kori Okmánytár. Szerkesztette Nagy Imre. Budapest, 1879. I. köt. a 213. lapon.

quod si quis super ipsam terram praedictos fratres juris serie impediret, ex tunc idem Martinus vel posterius eius ipsos fratres tenebuntur expedire. Haec autem emptio et venditio praesentia et ex voluntate Stephani et Emerici filii Zidlik, Botae et Andreae, Joannis filii Michaelis, et Ladislai filii Warou, et aliorum villanorum villae memoratae, quibus ipse prior et fratres sui dederunt mercipotum et aldamasium ad bibendum secundum consuetudinem illius loci approbatam. . . . Nos igitur in hujus rei testimonium ad petitionem partium literas nostras praesentes concessimus sigilli nostri munimine roboratas. Datum in festo Emerici, anno M^o. CCC^o. X^o.»

A sárospataki oklevélhez időre nézve legközelebb áll (t. i. az én tudtomra) egy 1424-iki szerződés, melyről a kövári porkoláb (Castellanus) Kapusztaner Farkas (Wolfgangus dictus Kapustaner, castellanus Castri Kuwar *) elmondja, hogy *Elka* és *Elpea* a magok és férjeik György meg Henrik nevében, egy szőlőt adtak el örökbe, a szőlő mezsgyés szomszédjainak jelenlétében és beleegyezésével, királyi új denárokból számított *hátsz márkáért*. Ezen eladásnál vagy *áldomásnál* (huic autem venditioni seu victimae bibitionis) tisztos emberek jelen valának. . . . (Következnek a nevek). Ennek a dolognak emlékeztetere adatik ki az oklevél »dominica Epiphaniarum Domini anno Domini M CCCC XXIV.

A sárospataki meg kövári oklevelek világosan mutatják a különbséget a német *litkouf*, *winkouf*, *weinkaufskunden*, *weinkaufsleute*, *vium testimoniale* között, meg a magyar ünnepélyesség között. A magyar ünnepélyességben *áldomás*, *victima* fordul elő, a minek ninesen nyoma a német ünnepélyességben. S ezen *áldomás* még különbözik vala a pusztai ívástól, mert a sárospataki oklevél 1310-ből mercipotus-t és aldamasium-ot említ, jöllehet az eredeti pogány áldomás jelentése bizonyosan már el volt homályosulva, mert az *aldamasium* is »ad bibendum« adatik; de még mindig több vala pusztai ívásnál, mivelbogy »victimae bibitio«-nak van nevezve. Azután, föltéve, hogy a sárospataki szerződések 1310-ben, vagy a köváriak 1424-ben németül beszéltek, s az oklevelet, melyet

*) Nem olvasom így; *Kővár*, hanem: *Kováár* (Kővár?), mely Hontban van, a mai Balogi járásban.

a sárospataki plebános »in hujus rei testimonium«, meg a kovári porkoláb »in cuius rei memoriam« kiadtak, *Urkunde*-nak nevezik vala: világos, hogy ez az *urkunde* nekik nem egy volt az *áldomás*-sal.

Az említett két oklevél után (ismét tudtomra) Verbőczy szabálya, vagy ha tetszik, törvénye következik 1514-ből, mely a lopott marháról vagy lőről így rendelkezik (P. III. tit. 34. §. 3.): »Verum fur ille si dixerit in foro libero et communi vel alibi se emisse, et evictorem (quem nos *expeditorem* *) appellamus) non potuerit statuere, neque hospitem vel alium quempiam, qui mercipotum, hoc est victimam emptionis et venditionis more solito benedixisset, producere, patibulo reus erit.« A Verbőczy régi fordítása, a debreczeni 1566-iki kiadása szerint, így adja ezt magyarul: »De az orv azt mondandja, hogy szabad vásáron vagy közhelyen vagy valahol vette és szavatását nem adhatja vagy gazdáját, vagy kedig mást, ki az vételnek áldomását szokás szerint megáldotta, elő nem hozhatja és nem állathatja, akasztófára leszen méltó.« **)

A teljesebb hasonlítás végett adjuk még a Miskolczi városa 1573-ki jegyzőkönyvéből e következőt:

»Ez tilalmak lőttének ugyan ezen 1573. esztendőben ez felől megmondott Varga Demeter bíróságában.

Bornemisza Estván az ő Innanal (?) egyetembe cserélt egy szőlőt Úszaszzy Lászlónétól, mely vagyon az Sz. György

*) A sárospataki oklevélben: »ex tunc idem Martinus vel posterius ejus ipsos fratres tenebuntur expedire.«

**) A magyar joggyakorlatnak a régi mythologiai korból megmaradt eme jeles maradványát mennyire nem értik, nem becsülik a mai emberek, mutatja Gegus Dániel fordítása:

3. §. »Ha mindenazonát a tolvaj azt állítja, hogy közönséges és szabad vásáron vagy máshol vette, és nem állíthat szavatost, sem gazdát, sem más valakit nem állíthat, ki adás-vevéskor áldomás mellett szokás szerint szertecselét kívánt volna, akasztófával lakol.« — Úgy látszik, Révész Imre is csak ily értelemben veszi a régi áldomást, hogy birtoklásba vételt és azon áldást és óhajfást jelenti, hogy a (vevő) azt hosszú ideig háborítatlanul bírhasa és használhasa.

Egyébiránt mennyivel alább áll a mai nyelvünk az 1566-kinál, mutatja a Gegus fordítása, ha a debreczeni kiadáséhoz tartjuk.

hegyen, egyik is másik is az Úszaszyné, kit adott Bornemisza Estánnak, vagyon az Bertalan deák mellett; kit Estván deák adott, vagyon az Veres Pálé mellett. Ehhez adott f. 40 Bornemisza Estván Úszaszynénak.

Estván deák, az kit adott Úszaszynénak, azt megmettette, megnyitatta, megkapáltatta, de az Úszaszyné szőlője parlag volt, fedve, metetlen. Ha pedig Úszaszzy Lászlóné az szőlőt, kit Bornemisza Estván neki adott pénzen, valakinek eladná, hát Bornemisza Estván pénzével hozzá térhessen mindenek ellen. Ezeknek áldomás italán voltanak első főbíró Varga Demeter, Bor-áldó Tomda (Tanda) Péter, Bakos András, Vassy András, Senyei Pál, Czepán Orbán, Zakos Ambrus, Lusz Antal.«

A magyar szerződések megszentelése tehát áldozattal vagyis áldomással járt, mely, habár legeleinte is ivással volt összekötve, s utóbb pusztán ivással lett is, a vallásos színt igen sokáig megtartotta. Ilyen vallásos színű áldomásról nincsen szó a német *weinlauf*, *leitlauf*-nál; azt tehát ezzel azonosítani nem lehet, annál kevesbbé szabad az áldomást a németektől származtatni.

Az áldomás szó magyar, mint látjuk, azt a német nyelvből nem kölcsönözte a magyar; az áldomás szertartás is magyar, melyet hasonlóképen a némettől való kölcsönvételnek tartani nem lehet, mert áldozni minden nép szokott, bármilyen eredetű és nyelvű; s mert a mi kölcsönvét valamely nyelvben az leginkább az idegen kifejezés által is idegennek mutatkozik. *)

Az áldomást jellemzi az, hogy a legrégibb, a sárospataki (1310-ki), emlékezetben már azt mondják róla, hogy a helybeli törvényes szokás szerint esett meg (secundum consuetudinem illius loci approbatam). A magyar oklevelekben is majdnem állandó kifejezések: »áldomását is megadta a régi szokás szerint«; — »„leinknek régi élő szokások szerint áldomását is

*) Mondtam már, hogy a német nyelv az áldani fogalmat csak a latin *offerre* (opferre) és *signare* sc. *cruce* (segnen) szókkal fejezheti ki. A gót nyelvben volt *hansla* áldozat és tisztelet, *hansljan* áldozni és tisztelni; de *saljan* is áldozni. De a mi különös, *saljan* szállani, megszállani, szálászolni is.

ittuk"; — „városunk szokás-törvénye szerint" stb. Tehát ez is nem idegen, hanem eredeti hazai szertartásról bizonyít.

4. Végre van valami a magyar szertartásban, a mi azt hasonlóképen megkülönbözteti a német *leitkauf*-tól, *weinkauf*-tól, s az a *pohárnak felmutatása, felhozatala, feladása*. A hány oklevélben az meg van említve, nemcsak mint kiegészítő, hanem mint fő cselekvény tűnik elő. Rendesen „az *Ukkon-pohár*“, „az *tudomány-pohár*“ stb. úgy nevezik, továbbá megnevezik a felmutató személyt is. Mind ez azt tünteti fel, hogy a pohár-felmutatást, felhozatalt, feladást különös ünnepiességek tartják vala; továbbá, hogy az a pohár egy különös, talán a helységben az ilyen szertartásos cselekvényre őrzött, pohár volt. *Ilyenféle pohárnak említését a németben nem találtam még, Grimm sem hozhat fel ilyet*. Mert hogy az a pohár nem a közönséges pohár, a melyből az áldomáson jelen voltak, mint bujdosó pohárból ittak, az ismeretes szólások bizonyítják.

Füzéren 1665-ben Tóth Márton „mind áldomássát, mind kötő poharát 15 pénzes borból meghozatta és megadatta.“ »Melynek nagyobb bizonyosságára — így szól a falu előljárósága — mi is adjuk falunk pecsétével megerősített levelünket.« Lehet-e ebből *Urkunds-becher*-t, azaz bizonyosság-poharat, vagy tudomány-poharat úgy érteni ki, hogy az az *írott levélnek pohara* legyen?

Rátkán 1596-ban így írnak: »Mi eskütt bírák és polgárok, ez két félnek igyenlő akaratjokat megértöttük volna ez szőlőnek eladásából és megvételéből, mi ennek áldomását ivók, *Ukkon poharát mutatta föl Kis András*, ennek ellenzője senki nem volt. . . . Az mi Hegyalja törvényünk és szokásunk azt tartja« stb. — következik az *eviction* módja.

Azután így fejezik be: »Adjuk mi ennek nagyobb bizonyosságára Vörös Andrásnak és ő neki minden maradékának az mi falunknak pöcsétivel megpöcsétöltött levelünket. Actum Rátka 17. Marty, anno 1596.« Ismét világos, hogy az *Ukkon-pohár* független valami az egész dolgot előadó oklevél-től, s hogy az *Ukkon-pohár felmutatása* olyan ünnepiesség, mely megtökölli a szertartást, s a melynek megtörténtét is az oklevél elbeszéli. S akár *tudomány-pohár*-nak, akár *áldomás-*

pohár-nak, akár *bizonyosság-pohár*-nak nevezik is, mindenkor benne van az elbeszélt történetben, s az oklevélnek tartalmába való.

Hogy pedig igazán nem *Urkunds-becher*-t lehet az *Ukkon*, *Ukon*, *Urkon*, tudomány, bizonyosság, áldomás, kötő-poháron érteni, onnan világos, mert a pohár megáldása, vagy a bor megáldása ott és akkor is szokásban vala, a hol és midőn írásban sem foglalták az adás-vevést akár vásáron akár más helyen történt az, mint Verbőczy világosan tanusítja. Mind az áldomásnál, mind a soknevű pohárnál fogva tehát felette nagyon különbözik a magyar szertartás a német *leitkauf*-tól, *weinkauf*-tól; a »falunk pöcsétivel megpöcsétöltött levelünk« pedig ugyanaz, mi a német *Urkunde*; s ilyen *urkunde*, vagy *pöcsétös levél* nélkül is volt boráldás, pohárfelmutatás.

Révész az *Ukkon* vagyis helyesebben *Urkon* poharat visszaadja a német sógoroknak, mint igaz jószágukat. Eléggé meg van mutatva, úgy hiszem, hogy az nem német jószág; hogy azt a magyar soha sem kölcsönözte a némettől, tehát vissza sem kell adnia. De ha meggyőződik Révész, hogy az *Ukkon*- vagy *Urkon-pohár* csakugyan nem német jószág: vajjon kinek nyujtsuk, vagy kitől fogadjuk el azt? nyujtsuk-e a finneknek, vagy azoktól fogadjuk-e el? E kérdésekre való feleletet nálunk a nyelveredetiség és nyelvrokonság homályos fogalma teszi sokak előtt kétséggessé. A magyar nyelv *eredeti egy nyelv*, az olyan büszke szó a köztudatban, mint ez: az *eredeti magyar nyelv ázsiai nyelv*. De hát mi az eredeti nyelv; az-e, a mi nek semmi rokona nincsen? Az már nem lehet, hisz más nyelvek is ázsiaiak, tehát lehet rokona, vagy lehetnek rokoni a magyar nyelvnek. S azokat keresik és találják is mindenütt. De akármelyek is a magyar nyelvnek rokoni, a *rokonosság egyedül bizonyos jellemző közösségben áll*. A rokon-ságot tehát nem kölcsönvételek teszik, hanem a közös birtok, mely a magyarban is eredeti, a rokon nyelvben is eredeti. A köztudatban, a melyet a történeti nyelvtudomány még át nem hatott, a közös eredeti birtok és a kölcsönvét nem válnak el egymástól. Révész Imre a köztudat nézetéből irta meg, hogy az *Ukkon*-vagy *Urkon-poharat* nem nyujthatjuk a finneknek, sem tőlük nem fogadhatjuk el; mert a köztudat kölcsönzést lát a ro-

konságban. Pedig így áll a dolog: ha bizonyos, hogy az Ukkon- vagy Urkon-poharat nem kölcsönöztük a németektől, s tegyük hozzá, a szlávoktól sem: akkor az nálunk eredeti; s ha netalán a finneknél is megvolna: ezekenél is eredeti az, tehát közös birtok. Se mi nem kölcsönöztük volna a finnektől, se ezek nem kölcsönözték volna tőlünk, hanem közös eredeti hitfogalmakból származó közös szertartás volna az, mind nálunk mind a finneknél. A helyes felfogás ez, a tett kérdésekre csupán ez a helyes felelet.

IV. A magyar jogi régiségeket eddigelé nem igen kutattuk ki. A Verbőczyi »Tripartitum opus«-a az első és második részben a magyarországi nemesség jogait tárgyalja; a harmadik rész elején is azon különbségeket hozza elő, a melyeknél fogva a tótországi és erdélyi nemesség különbözik a magyarországitól. Azután tér által a szabad királyi városokra, melyek magok számára külön jogi szabályokat, valamint kebelökben a czéhek is saját rendet alkothatnak, de a fejedelem jóváhagyása mellett. A 13. 14. Titulusban tárgyalja röviden a városbeliek öröklési, szerződési, meg birtoklási jogait. Még rövidebben szól a székelyek eltérő jogi szokásairól: de az erdélyi szászokat egy szóval sem említi meg. Azután a 25—33. titulusokban a parasztok állapotját írja le, megjegyezvén, hogy *valamint a jóbágyok viszonyai földesuraikhoz sokfélék, úgy különböznek jogi szokásaik is, a melyeket a helységek régi szokása szerint meg kell tartani.* De a királyi városokon és a földhöz kötött jóbágyok falvain kívül, a melyekben a földesur volt törvénytájtó és igazgató, sok más helység vagy falusi község meg püspöki város stb. volt, melyek mind kisebb nagyobb jogi szabadsággal élhetnek vala. Verbőczy maga csak a királyi járszokat, kunokat, ruténeket és bolgárokat veszi ki (demptis Phillistaeis, Comanis, Ruthenis et Bulgaris regalibus), mint olyanokat, kik nincsenek a szoros jóbágyság kötelékeiben (mera et perpetua rusticitate subjecti, Tit. 25. §. 2.) De mi tudjuk a számtalan kiadott oklevelekből, hogy egy nagy rakás község különböző szabadság élvezetében vala mind Verbőczyi kora előtt, mind utána is. Csak III. Károly alatt kezdődik a nemesség kizáró uralkodása és minden tehertől felmentő kiváltsága akkor változnak a községek jobbféle viszonyai, miután a lakos-

ság is sok helyütt megváltozott, jelesen a magyarság elpusztult volt; sőt némely jog, mint a soltszesség és kenészség joga, csak a Mária Thérézia által behozott urbéri szabályozás által enyészik el.

A nemesség körében a régi pogány magyar jogi szokásból nem maradt meg semmi, nem is maradhatott meg: hisz a nemes birtok megszerzése, a melylyel a nemesség járt, valamint a birtok nélküli nemesség a királytól és a keresztyén törvények szabta rendtől függött. S a mennyiben a nemesség mind személyi mind birtoki jogait és kiváltságait *magyar* jognak nevezzük, azt csak úgy kell érteni, hogy a *magyar királyságban* divatozott. Abban, mint mondom, a magyar pogány korból semmi jogi nyom nincsen. Hasonlóképen minden jog és kiváltság, a melylyel a katolikus egyházi rend birt és bír mai napig, nem lehet tulajdonképi magyar, hanem a nyugat európai egyházi jog. — A magyar királyi városok szokásai és jogai még kevesebbé magyar eredetűek, szöszszerinti értelemben, mert ama városok első lakossága német vala, s kiváltságai is német példák után készültek. A czéhek rendszabályai még németesebbek az eredetre nézve, habár a XVI. de kivált a XVII. században s a XVIII-diknak feléig magyar nyelven adattak is ki a királyok által. A régi magyar jogi szokásnak nyomai tehát csak azon magyar községekben maradtak, legalább maradhattak meg, a melyeket nem szabályoznak vala királyi kiváltságok. S ilyenek nagy számmal voltak mind Verbőczyi kora előtt mind annak utána is.

A királyi adományokba, melyeket egyházi személyek irtak, s az iktatási tudósításokba, melyeket az ugynevezett *hitteles helyek*, tehát egyházi testületek adtak ki, már ez oknál fogva is semmi pogány szertartás nem juthatott be. Hasonlóképen a nemesek fekvő birtok iránt való szerződéseit ugyanazon egyházi testületek irták és adták ki; tehát ezekben sem vala helye valami régi pogány szertartásnak. A szabad kir. városok lakosai pedig a magok birái és tanácsosai előtt szerződtek, természetesen az eredeti német példányjog szertartásai szerint. A királyi kiváltságok által kiemelt kerületek is, kiváltságaik értelmében és határozásai szerint adtak-vettek, cseréltek-beréltek. Hol találhatjuk tehát lehetőségét is annak, hogy

a régi pogány magyar jogi szokásból valami maradhatt volna?

Az országos vásárokon vagy azokon kívül tett adás-vevési, cserélési stb. *alkukban*, s azon *községekben*, a melyek a sz. k. városok meg a királyi kiváltságok által kiemelt kerületek és a teljes földesuri hatóság alá nyomott faluk között elég számosan kisebb-nagyobb szabadság élvezetében valának. S ime a vásári és vásáron kívüli alkukat a nép *áldomás*-sal, vagy Verbőczy kifejezése szerint »victima emptionis et venditionis«-sal, melyet »more solito« *megáldának* = benedixerunt, szentesítette meg; s a ki részt vett volt az áldomáson, annál inkább a megáldó, teljes bizonytságot tehetett. Ez az *áldomás* a régi pogány szertartásnak egyik igen becses maradványa, mely oly erővel bírt, hogy a magyar népről nem csak az országban levő más nyelvű (német, szláv, oláh) lakosságra, hanem az ország területén kívül a szomszéd népekre is kiterjedett. A meddig az *áldomást* ma is megtaláljuk, odáig terjedt volt a régi időben a magyar népnek hatása. S ime azon *községekben*, a melyek nem mindenestül a földesuri hatóság alatt valának, az adás-vevési, cserélési szerződéseket hasonlóképen *áldomással* szentesítették meg, s a *pohár felmutatásá*-val, felhozatalával, melynek többféle nevei vannak; s azt mind részletesen előadták az oklevelekben, meg-meg-említvén, hogy az eleik régi élő törvénye, vagy régi élő szokása szerint, vagy »loci consuetudine approbata« történt meg. 1598. jun. 28. Mádon így írták le azt: »Cum igitur contractus emtionis firmior et irrevocabiliior sit, id potatione Symposii sen poculo benedictionis coram nobis et nobiscum constitutis ac praesentibus circumspectis nris Joanne Kozma, Andrea Eszedy, Petro Sipos, in quo omnes praesentes fuimus, nemine prorsus contradictore apparente, publice et manifeste confirmarunt.« (Szilágyi Istvántól). Sőt ez a szokás azon *községekben* lévő czéhekre is ragad, mert a rimaszombati csapó czéhbe 1656-ban *tudomány-pohárral* tartozik vala belépni a mester.

Annak a pohárnak különböző neve van; Mádon »poculum benedictionis«, Füzéren mint láttuk »*kötő-pohár*«, Tályán, Szántón, Rátkán *Ukkon* (*Ukon*) *pohár*, Körtvélest *Urkon pohár*, mely név, így írva, Tályán is kétszer fordulna elő;

Rimaszombatban *tudomány-pohár*, *bizonyosság-pohár*, *áldomás-pohár*. A különböző elnevezés mutatja, hogy abban egy régi pogány jogi szertartásnak maradványa lappang, melynek eredeti jelentése már el vala homályosúlva, de a melynek alkalmazását az *eleik régi élő törvénye*, vagy *szokása*, vagy *loci consuetudo approbata* még folyvást helyeslé. S ezt a régi pogány jogi szertartást méltán tartjuk *magyar-nak*, mint magát az *áldomást* is. Német kölcsönvétnek annál kevesebbé alíthatni, mert nem ott akadunk rá, a hol a német jogi szokás divatozott, úgy mint a sz. k. városokban, továbbá a szepesi és erdélyi szászoknál. Nevezetes egyébiránt az, hogy eddigelé az a pohár csak Zemplén, Abauj, Gömör, Torna, Kishont, Nagyhont, és Borsod megyékben tűnt elő. Meglátjuk, nem találjuk-e még másutt is; mert úgy hiszem, hogy a mai felolvasás újra felkölti a figyelmet erre a tárgyra.

Különböző neve a pohárnak részint ismeretes, részint ismeretlen, mint az *Ukkon* vagy *Urkon*, mely a *pohár* szó miatt *Ukkom-nak*, *Urkom-nak* is hangozhatik. Én, mint előadtam, az *Urkon-t* inkább az *Ukkon* elváltozásának, tehát ezt eredetibbnek tartom; továbbá se nyelvtudományi, se történelmi lehetetlenséget nem látok abban, hogy ezt az *Ukkon-t* vagy *Ukon-t* némi viszonyban gondoljuk a finn Ukko-val. Egyébiránt még mindég *előbb való az Ukkon-nak valóságos léte*, mint annak magyarázata, melyet újabb adatok felmerüléséig halasztani lehet.

Végül megemlítem, hogy a pohárnak szereplését másutt is találjuk. Henszlmann az anthropologok és régészek nemzetközi gyűlésén (Budapest, 1876.) a gót művészetről értekezvén, felhozá, hogy Jerney keleti utazása leírásában*) négy kőszobornak képét közli, melyek *poharat szorítva* tartanak a köldök táján. Ilyen kőszobrok déli Oroszországban fordulnak elő sirdombokon, tetemes számmal. Henszlmann *Rysbrocke* (Rubriquis) tudósítását is közli, a ki 1253-ban a francia király Sz. Lajos által követül küldeték a tatár nagy khánhoz. Krimióban és déli Oroszországban ilyen szobrot sokat látta Rysbrocke, s arról ezt írta: »A kúnok nagy sir-

*) Jerney János keleti utazása a magyarok őshelyeinek kinyomozása végett. 1844—1845. Másod. kötet, Pesten, 1851.

dombot csinálnak s ezen szobrot állítanak fel, melynek arca kelet felé van fordúlva, s mely poharat szorít a köldök tájára; a gazdagoknak pyramisokat is raknak, azaz ékbe összefutó házikókat; néhol téglából épített nagy tornyokat is láték.» (Comani faciunt magnum tumulum et erigunt ei statuum versa facie ad orientem, tenentem scyphum ad umbilicum; fabricant etiam divitibus pyramides, id est domunculas acutas, et alicubi vidi magnas turres de tegulis coctis.) Rysbrocke idejében tehát az Oroszország déli részeiben lakott és lakó kúnok divatja vala ezen szobrok állítása; s a mely szobrokat Jerney látott, ezeket is azokhoz kell sorolni. — De Henszmann az oláh *Petroassában* 1837-ben tett leletre hivatkozván, melyet Athanarik gót király kincsének tartanak, s hivatkozván azon 15 szoborra, melyek Spanyolországból a bécsi világiállásra küldettek 1873-ban, *gót művészet*-nek tartja mind az affélet. Az úgynevezett petroassai kincsben van egy csésze, annak közepében egy arany ember-alakocská ül, mely két kezével egy poharat szorít a köldökéhez, épen úgy, mint a Jerney közölte kőszobrok. *) Az *Yecla* nevű spanyol helységben talált szobrok nőket ábrázolnak, de ezek is kezeik között poharat tartanak a köldök tájékán. Minthogy, így okoskodik Henszmann, valamennyi barbár nép között csak a gótok készítettek szobrokat: tehát mind ezeket a gót művészeknek kell tulajdonítani.

Azonban maga Henszmann tovább menván, s a skytháknál is azt a szokást találván Herodotus szerint (IV. 8—10.), hogy az öveik közepéről függő aranypoharat viseltek. (*ἐπ' ἄκρης τῆς συμβολῆς* (t. i. az övnek csatjáról) *φιάλην χρυσήν*), gyengíti okoskodásának bizonyítását. Mert ha már Kr. e. 450 tájban Herodotus skytháinál találjuk azt, s utóbb a Kr. u. a XIII. században a kúnoknál is: azt kell inkább gondolnunk, hogy e pohár-viselés déli Oroszországban mind a gótok előtt, mind azok után is divatozott sokféle népnél, tehát a gótoknál is, a kik ezt a szokást még Spanyolországban is foly-

*) A «Congrès international d'Antropol. et d'Archéolog. Pré-historiques. Compte-Rendu de la 4-ème Session, Copenhague, 1869. Copenhague, 1875.» A 361—372. lapján Odobesco »Notice sur le trésor de Pétroussa« közli a rajzokkal és képekkel együtt.

taták. Henszmann e poharat *fejő edénynek* tartja, mert a dél-oroszországi népek ló-tejjel élván, ilyen edényre mindig szükségük vala. Ez azután hitszertartásos jelvénynyé válván, még a spanyolországi gótoknál is megmaradt, a kik sirdombi szobraikat avval díszítik vala. Én inkább *áldozó pohárnak* gondolnám legeleinte is; mert, úgy hiszem, nem a közönséges használatu edény vagy szerszám, hanem olyan, mely hitszertartásra szolgál, válik jelvénynyé, melyet azután a szokás őriz meg akkor is, midőn hitbeli jelentősége már elenyészett a tudatból. Ilyen áldozó pohár vala nyilván a mi soknevű poharunk is, ámbár ez által nem akarom a skytha, gót és kún pohárral egynek tartani. A finnekél divatozott *Ukon malja* (Ukko pohara), s a svédeknel mai napig a pohárköszöntésnél szokásos *Thor-skål* (Thor isten csészeje vagy pohara) talán közelebb állanak a mi poharunkhoz. Hát a székelyek pohara, melyről a székely szó-hagyomány tud, nemde hasonlóképen olyanféle, a milyen a Zemplén, Abauj, Gömör, Torna, Kishont, Nagyhont és Borsod megyékben a szerződéseknél szerepelt a múlt századokban?

Az Ukon-pohár egy régi magyar jogi szokásnak egy maradványa, a melyet nem kölesönöztünk a németektől, tehát ezeknek vissza sem kell adnunk, de a melyet nem is szükség a finnektől fogadnunk el, vagy vele azokat kínálni meg: hanem csak összehasonlítás végett mutatjuk fel a mienket, s kérjük ide az övéket, hogy lássuk, a közös örökség miben vág össze, miben nem. Sőt ilyen összehasonlítás végett a régi skytháknál, a gótoknál és kúnoknál is el-ellátogathatunk.

T o l d a t.

A 23. lapon ezt mondom: »A magyar szerződések tehát *áldozattal* vagyis *áldomással* jártak, mely — habár legeleinte is ivással volt összekötve s utóbb pusztá ivássá lett is, a vallásos színt igen sokáig megtartotta.« Továbbá a 28. lapon: »Ez az *áldomás* a régi pogány szertartásnak egyik igen becses maradványa, mely oly erővel bír, hogy a magyar népről nemcsak az országban lévő más nyelvű (német, szláv, oláh) lakosságra, hanem az ország területén kívül a szomszéd népekre is terje-

dett« stb. Ennek jeles igazolását a következőkben is találjuk.

A »Történelmi Tár« 1879-ik évfolyama 407—409. l. egy Kőszegen 1594-ben kiadott horvát nyelvű oklevél áll, mely szerint az ottani horvát község bírása és tanácsosai előtt a megnevezett felek egy darab földet adnak-vesznek örökbe. »Annál jelen valának jó tisztességes emberek mint *áldomásozók*, s az *első áldomásozó* Vrachevich Vid, a ki reája (a történet dologra) *imádkozott* az Istenhez (*i na to biše aldomašnici dobri i počtovani muži; prvi aldomašnik, Vid Vr. ki je nato Boga nolil.*)« Ime, az *első áldomásozó* (másutt az Ukkon stb. pohár felmutatója) imádkozott az Istenhez. — Egyébiránt ez az első példa a Dunán-tulról.

AZ UGY NEVEZETT

LÁGY ASPIRATÁK

PHONETICUS ÉRTEKÉRŐL

AZ Ó-INDBEN.

MAYR AURÉLTÓL.

BUDAPEST, 1879.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA,
Az Akadémia épületében,